
Seksuell smitte

SPRÅKSPALTEN

PETTER GJERSVIK

petter.gjersvik@medisin.uio.no

Petter Gjersvik er professor emeritus i hudsykdommer ved Universitetet i Oslo, medisinsk redaktør i Tidsskriftet og medlem av Gruppe for norsk medisinsk fagspråk.

ANNE OLAUG OLSEN

Anne Olaug Olsen er dr.med., spesialist i hud- og veneriske sykdommer og i samfunnsmedisin og overlege ved Folkehelseinstituttet.

Betegnelsen på infeksjoner som kan overføres ved seksuell kontakt, har endret seg gjennom tidene.

På 1800-tallet var syfilis og gonoré relativt vanlige sykdommer i Norge (1). De ble gjerne omtalt som veneriske sykdommer, en eufemisme med utspring i latin: *venerius*, avledet av navnet Venus, den romersk kjærlighetsgudinnen (2).

Syfilis manifesterer seg som regel først med et sår, oftest i genitalområdet, og etter hvert med et palmoplantart eller generalisert utslett (3, 4). Dette var bakgrunnen for å samle hud- og veneriske sykdommer i én spesialitet, noe som i Norge skjedde i 1918 (5). Spesialiteten fikk sitt nåværende navn, hud- og veneriske sykdommer, først i 1965 (5) og omtales i andre land ofte som dermatologi og venerologi.

Venerisk sykdom og kjønnssykdom

Sunnhetsloven av 1860 (6) fikk store følger for smittesporing og behandling av personer med veneriske sykdommer (1). Politiet var sterkt involvert i kontrollen av disse sykdommene på slutten av 1800-tallet, mens legene overtok mer av ansvaret ut over 1900-tallet.

I 1947 kom Lov om åtgjerder mot kjønnssykdommer, som omfattet fem sykdommer: «syfilis, gonoré (dryppert), ulcus molle (bløt sjanker), lymfogranuloma inguinale (lymfopathia venerum) og granuloma venereum» (7). I 1995 kom så Lov om vern mot

smittsomme sykdommer, der verken veneriske sykdommer eller kjønnssykdommer nevnes eksplisitt (8).

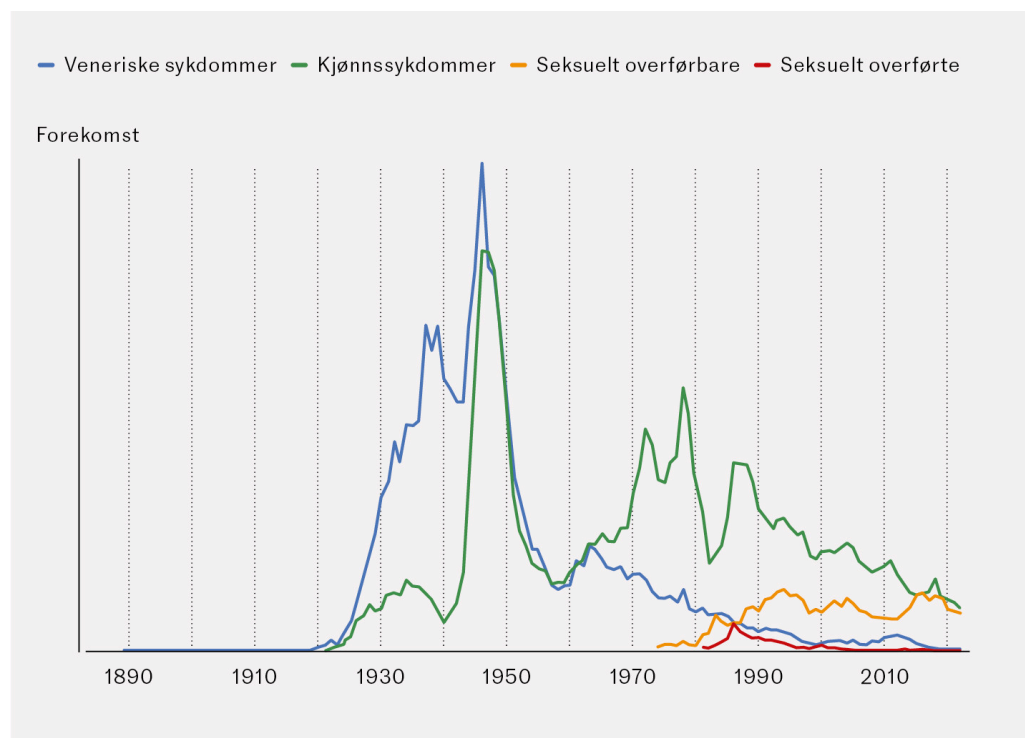
Sykdom og infeksjon, overført og overførbart

I dag bruker fagmiljøene uttrykkene *seksuelt overførte* og særlig *seksuelt overførbare infeksjoner* om sykdommer som smitter eller kan smitte ved seksuell kontakt (1, 3, 4). Mange av disse infeksjonene kan være asymptomatiske, og det kan derfor være misvisende å snakke om sykdom. På engelsk har likevel *sexually transmitted diseases* vært foretrukket MeSH-term siden 1987 (9), mens Verdens helseorganisasjon (WHO) ser ut til å foretrekke *sexually transmitted infections (STIs)* (10).

Definisjonsmessig er en infeksjon (eller sykdom) seksuelt overført hvis smitteveien var seksuell aktivitet, slik det vanligvis er ved klamydia, gonoré og mykoplasma. Som seksuelt overførbare infeksjoner regnes også infeksjoner der agens oftest har andre smitteveier enn seksuell aktivitet, slik som skabb og hepatitt A. Både hepatitt A og shigellose smitter vanligvis gjennom forurenset mat eller vann, men kan også overføres ved oral-anal seksuell kontakt, såkalt anilingus (11) eller rimming (4).

Hva med allmennspråket?

Et søk i Nasjonalbibliotekets database viser at forekomsten av uttrykkene *veneriske sykdommer* og *kjønnssykdommer* i norske aviser var svært høyt omkring andre verdenskrig (figur 1) (12). Dette skyldtes både økt insidens, smittesporing og oppmerksomhet (1). Etter 2000 finnes det få eksempler på bruk av uttrykket *veneriske sykdommer* i norske aviser. Uttrykkene *veneriske sykdommer* og *venerologi* henger likevel igjen i navnet på spesialiteten.

Figur 1 Trendlinjer for forekomsten av uttrykkene *veneriske sykdommer*, *kjønns sykdommer*, *seksuelt overførbare* og *seksuelt overførte* i norske aviser (12).

Uttrykket *kjønns sykdommer*, derimot, ser ut til å leve i beste velgående i allmennspråket. Store medisinske leksikon har en omfattende beskrivelse av *kjønns sykdommer*, der hele 13 slike sykdommer blir omtalt nærmere (13). I tillegg til de fem sykdommene som ble nevnt i loven fra 1947, gjelder dette klamydia, genital herpes, kjønnsvorter, hivinfeksjon, hepatitt B, genital mykoplasma, m-kopper og flatlus.

Forekomsten av uttrykket *kjønns sykdommer* i norske aviser er synkende, men det holder fortsatt stand mot *seksuelt overførbare* og *seksuelt overførte* (underforstått infeksjoner eller sykdommer) (figur 1) (12).

Vær varsom med forkortelsene

Historien viser oss at uttrykkene *veneriske sykdommer* og *kjønns sykdommer* er utviklingstrinn på vei mot dagens foretrukne fagterm: *seksuelt overførbare infeksjoner*. Men få pasienter vil misforstå hvis legen spør om de har hatt en *kjønns sykdom*.

Forkortelsene SOI/SOS og STIs/STD bør unngås. De står for henholdsvis *seksuelt overførte* og *overførbare* infeksjoner/sykdommer og *sexually transmitted infections/diseases*. Få kjenner disse forkortelsene. De kan derfor virke ekskluderende, tilsløre hva det dreier seg om og skape misforståelser og unødvendig avstand (14).

REFERENCES

1. Haugstvedt Å, Lie AK. Smittesporing ved seksuelt overførbare infeksjoner i Norge gjennom 120 år. Tidsskr Nor Legeforen 2022; 142. doi: 10.4045/tidsskr.21.0875. [PubMed][CrossRef]
2. Det Norske Akademis ordbok. Venerisk. <https://naob.no/ordbok/venerisk> Lest 22.2.2025.
3. Moi H, Maltau JM. Seksuelt overførbare infeksjoner og genitale hudsykdommer. 2. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2008.
4. Folkehelseinstituttet. Smittevernhandboka (tidligere smittevernveilederen). <https://www.fhi.no/sm/smittevernhandboka/?term=> Lest 22.2.2025.
5. Skoglund E. Spesialistutdanningens historie. Tidsskr Nor Legeforen 2009; 129: 1124–7. [PubMed][CrossRef]
6. Sosialdepartementet. Lov om Sundhedscommissioner og om Foranstaltninger i Anledning af epidemiske og smitsomme Sygdomme. <https://lovdata.no/lov/1860-05-16/§21> Lest 22.2.2025.
7. Sosialdepartementet. Lov om åtgjerder mot kjønns sykdommer. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1947-12-12-4> Lest 22.2.2025.

8. Helse- og omsorgsdepartementet. Lov om vern mot smittsomme sykdommer [smittevernloven]. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1994-08-05-55> Lest 22.5.2025.
 9. National center for biotechnology information. Sexually Transmitted Diseases. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/68012749> Lest 23.2.2025.
 10. World health organization. Sexually transmitted infections (STIs). [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis)) Lest 23.2.2025.
 11. Svendsen K-OB. Anilingus. Store medisinske leksikon. <https://sml.sn.no/anilingus> Lest 23.5.2025.
 12. Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbibliotekets database. <https://www.nb.no/ngram/> Lest 10.2.2025.
 13. Thune TJ. Kjønnssjukdomar. Store medisinske leksikon. <https://sml.sn.no/kj%C3%B8nnssjukdomar> Lest 22.2.2025.
 14. Gjersvik P. Forkortelser skaper avstand. Tidsskr Nor Legeforen 2021; 141. doi: 10.4045/tidsskr.21.0636. [PubMed][CrossRef]
-

Publisert: 8. mai 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0144

Mottatt 24.2.2025, godkjent 25.2.2025.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. juli 2026.